

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Шадури-Никипорець Наталії Тимофіївни
на дисертаційну роботу Карбівського Віктора Леонідовича на тему:
«Формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств
в умовах повоєнного періоду»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

Ознайомлення зі змістом дисертації Карбівського Віктора Леонідовича дало змогу сформулювати такі положення відносно актуальності теми, ступеня її обґрунтованості, достовірності одержаних результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дисертаційної роботи, головні результати якої подані до захисту.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Протягом останніх років істотно зросло значення формування дієвих систем фінансової безпеки на різних рівнях економіки – від макроекономічної безпеки держави до фінансової безпеки окремих підприємств, галузей та домогосподарств. У сучасних умовах невизначеності та нестабільності розвитку української економіки, що підсилені воєнним чинником, дана проблематика набуває особливої актуальності. З одного боку, очевидною є необхідність забезпечення фінансової безпеки, як базової передумови стійкого функціонування економічних суб'єктів, з іншого – значна частина її складових і механізмів досі не має цілісного системного осмислення та ефективного практичного втілення.

Фінансова безпека аграрних підприємств нині перебуває у фокусі постійної наукової уваги, що зумовлено зростанням кількості як наявних, так і потенційних ризиків і загроз, здатних негативно впливати на результати їх господарської діяльності. За сучасних умов агропідприємство має володіти достатнім рівнем адаптивності та спроможності протидіяти дестабілізуючим чинникам внутрішнього й зовнішнього середовища, а високий рівень його фінансової безпеки – виступає визначальним чинником здатності

реалізовувати обрану стратегію розвитку. Цього можна досягти лише за умови забезпечення фінансової стабільності аграрного підприємства, його економічної самостійності, узгодженості управлінських рішень та належного захисту фінансових інтересів.

Вищезазначене зумовлює наукову та прикладну значущість дисертаційного дослідження Карбівського Віктора Леонідовича, яке спрямоване на поглиблення теоретико-методичних засад і розроблення науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств в умовах повоєнного періоду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано в рамках плану науково-дослідних робіт Державного податкового університету за темою «Державні запозичення в системі публічних фінансів» (державний реєстраційний номер 01210109588). Особистий внесок автора у виконання зазначеної теми полягає у здійсненні наукових розробок щодо формування комплексного підходу до вирішення проблем науково-методичного забезпечення процесу оцінювання фінансової безпеки підприємств (акт впровадження від 28.07.2025 р.).

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій

Обґрунтованість висунутих здобувачем наукових положень підкріплюється глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими і опрацьованими офіційними статистичними матеріалами і літературними джерелами з фахових питань та використанням отриманих результатів в практичній діяльності.

У процесі проведеного дослідження Карбівським В.Л. застосовано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема структурно-логічний аналіз, метод наукової абстракції, аналізу і синтезу, коефіцієнтний метод фінансового аналізу, кореляційно-регресійний аналіз, кластерний аналіз, метод узагальнення. Таке поєднання методів є адекватним предмету дослідження та дозволяє досягти поставленої мети.

Ретельний аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що всі наукові положення, висновки та практичні

рекомендації є достатньо обґрунтованими та внутрішньо узгодженими, викладені послідовно та системно.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність установленим вимогам щодо оформлення

Структура та зміст дисертації відповідають вимогам щодо оформлення цих рукописів згідно Наказу МОН №40 від 12.01.2017 р. Дисертація містить всі необхідні структурні елементи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 267 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаних джерел включає 272 найменування.

Текст дисертаційної роботи викладено грамотно, логічно та послідовно. Структура дисертації, мова та стиль викладення відповідають вимогам щодо оформлення дисертацій доктора філософії. Застосована в роботі наукова термінологія є загальноновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, нових наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання.

У першому розділі дисертації досліджено теоретико-методичні засади формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств. Здобувачем проведено дослідження хронології розвитку фінансової безпеки, здійснено системний аналіз наукових підходів до трактування категорій «фінансова безпека», «фінансова безпека підприємства» та «фінансова безпека аграрного підприємства». У ході дослідження обґрунтовано складові елементи, принципи та функціональні характеристики системи фінансової безпеки аграрного підприємства.

Вагоме місце у першому розділі посідає систематизація методів і підходів до оцінки рівня фінансової безпеки аграрних підприємств. На цій основі обґрунтовано доцільність удосконалення методичних підходів до оцінки фінансової безпеки аграрних підприємств на основі формування адаптивних інтегральних моделей, котрі враховують функціональну структуру фінансової безпеки, її галузеву специфіку, динаміку зовнішнього середовища та рівень цифрової зрілості підприємства.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз сучасного стану системи фінансової безпеки аграрних підприємств в Україні. Автором

досліджено основні тенденції функціонування аграрного сектору та проаналізовано наслідки впливу факторів макросередовища на результати діяльності аграрних підприємств.

Варто відзначити виконану автором діагностику фінансового стану агропідприємств за 2014-2024 роки та розрахунок на її основі узагальнюючого інтегрального індексу, котрий оцінює сукупний «запас фінансової міцності» підприємства.

Також автором на основі кластерного аналізу проведено структурування аграрних підприємств за типами їх фінансового стану, що дозволило сформувати три змістовні групи кластерів: високої стійкості, помірної стійкості та ризикового фінансового стану. Регресійне моделювання дало змогу ідентифікувати ключові чинники, що визначають рівень фінансової безпеки.

У третьому розділі автором сформульовані основні шляхи вдосконалення системи фінансової безпеки аграрних підприємств в Україні в повоєнний період. Автор обґрунтовує важливість активізації використання цифрових технологій при формуванні системи фінансової безпеки аграрних підприємств, виділяє основні фактори, що сприяють розвитку цифрових технологій та досліджує ризики цього процесу.

Значну увагу автор приділяє систематизації внутрішніх і зовнішніх ризиків фінансовій безпеці аграрних підприємств. На основі кореляційно-регресійного аналізу виявлені основні фактори зовнішнього ризику для аграрних підприємств. Автором запропонована система заходів підвищення фінансової безпеки аграрних підприємств в умовах воєнного стану і повоєнного періоду, визначено основні напрямки підвищення фінансової безпеки агропідприємств у повоєнний період та запропоновано алгоритм їх впровадження.

Наукова новизна одержаних результатів

Результати, отримані у дисертаційній роботі Карбівського Віктора Леонідовича, свідчать про системний характер проведеного дослідження та наявність наукової новизни, що полягає у поглибленні теоретичних та методичних підходів до формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств.

Серед найбільш значущих результатів, що характеризують розвиток наукових знань та визначають наукову новизну проведеного дослідження, слід відзначити такі положення:

– автором удосконалено структурну модель фінансової безпеки аграрного підприємства в частині розширення її компонентного складу. На відміну від існуючих моделей, до традиційних складових включено також корпоративну (охоплює механізми захисту прав власників і систему корпоративного управління) та біхевіористичну (враховує поведінкові особливості управлінського персоналу при прийнятті фінансових рішень) складові. Це дає змогу комплексно оцінити джерела фінансових загроз, зокрема в умовах воєнної нестабільності та високої турбулентності зовнішнього середовища (п. 1.2, с.56-59);

– заслуговує на увагу обґрунтований автором аналітичний підхід до оцінювання інвестиційної складової фінансової безпеки аграрного сектору, що ґрунтується на доповненні аналізу динаміки фінансових результатів галузі кореляційною оцінкою взаємозв'язків між капітальними інвестиціями аграрного сектору та загальноекономічними інвестиційними показниками. Це дозволяє виявити синхронізацію інвестиційних циклів аграрного сектору з макроекономічною динамікою та створити на цій основі методичні передумови коректнішого прогнозування інвестиційної активності з урахування часових лагів реалізації інвестиційних ефектів, що сприятиме обґрунтованості рішень в системі забезпечення фінансової безпеки аграрного сектору в умовах структурних трансформацій економіки (п. 2.1, с. 107-113);

– автором удосконалено методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємств. На відміну від існуючих методик, запропонований авторський підхід базується на поєднанні методів визначення інтегрального індексу фінансової безпеки, в основі якого аналіз головних компонент, кластеризації підприємств за типовими фінансовими станами методом k-means, та економетричного моделювання впливу мікро- і макроекономічних факторів. Це дозволяє забезпечити ідентифікацію латентних факторів фінансової стійкості, сформувати типологію підприємств за рівнем фінансової безпеки та провести кількісну оцінку чутливості інтегрального індексу до внутрішніх і зовнішніх детермінант, що створює методичне підґрунтя для системного моніторингу та обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансової безпеки (п. 2.3, с. 136-146);

– у третьому розділі набула подальшого розвитку концептуалізація явища фінансової безпеки аграрних підприємств в частині формування підходів до підвищення її рівня, які засновані на її сутності як безперервного, системного та багаторівневого процесу, що формується під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, реалізується на макро- і мікрорівнях економічної системи, поєднує превентивні, адаптивні та стратегічні інструменти, котрі враховують галузеву специфіку і сезонність аграрного виробництва та неоднорідність характеру розвитку в умовах воєнного і післявоєнного станів (п. 3.3, с. 190-205);

– заслуговує на увагу науково-методичний підхід до обґрунтування напрямів мінімізації ризиків фінансової безпеки аграрних підприємств, що, на відміну від існуючих, базується на багатокритеріальній кількісній оцінці впливу зовнішніх і внутрішніх загроз у розрізі їх систематизації, ранжуванні за ступенем впливу на фінансову стійкість підприємств та передбачає виокремлення найбільш впливових макроекономічних чинників за допомогою кореляційно-регресійного аналізу і побудову адаптивної моделі управління фінансовою безпекою з урахуванням галузевої специфіки та індивідуальних характеристик аграрного підприємства (п. 3.2, с.169-175).

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що результати дисертаційного дослідження Карбівського В.Л. характеризуються достатнім рівнем наукової новизни, внутрішньою логічною узгодженістю та відповідністю поставленій меті й завданням, а отримані теоретичні положення можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень у сфері фінансової безпеки підприємств аграрного сектору.

Наукове та практичне значення отриманих результатів

Практичне значення отриманих результатів полягає в доведенні основних положень, викладених у дисертації, до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій. Окремі результати дослідження, що викладені в дисертації, прийняті до впровадження та будуть використані у практичній діяльності Управління агропромислового розвитку Київської обласної державної (військової) адміністрації з метою стимулювання підвищення аналітичного забезпечення діяльності Управління, удосконалення роботи з оцінювання стану фінансової стійкості аграрних підприємств Київської області (довідка №7445/29.01.01/01.2025 від 10.12.2025 р.);

Крім того в ТОВ «Сігнет Холдинг» прийнято до впровадження пропозиції щодо економіко-організаційної моделі забезпечення фінансової безпеки аграрного підприємства для своєчасного виявлення фінансових дисбалансів, підвищення ефективності управлінських рішень і зміцнення фінансової стабільності підприємства в умовах нестабільного економічного середовища (довідка №25-19 від 26.12.2025 р.). Також в ТОВ «КОНСТРАКШН МАШИННЕРІ» прийнято до впровадження пропозиції кількісної оцінки впливу зовнішніх і внутрішніх загроз у розрізі їх систематизації, ранжуванні за ступенем впливу на фінансову стійкість підприємств (довідка № 1034/25 від 18.11.2025 р.), а в Аграрній компанії ІМК –економіко-організаційну модель забезпечення фінансової безпеки аграрного підприємства, що відображає багаторівневий підхід до управління фінансовою стійкістю з урахуванням викликів цифрової трансформації (довідка №КВ 01-06-23 від 05.01.2026 р.).

Повнота опублікованих результатів дисертації

Наукові результати, отримані у дисертаційному дослідженні Карбівського Віктора Леонідовича, пройшли належну наукову апробацію, що підтверджується їх систематичним представленням на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях, а також оприлюдненням у періодичних наукових виданнях.

За темою дисертаційного дослідження здобувачем опубліковано 16 наукових праць, з яких: 1 пункт в колективній монографії; 4 наукових статті у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, яке індексується в наукометричній базі Scopus, 10 публікацій за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій, Загальний обсяг публікацій – 6,48 д.а., з яких 4,3 д.а. належить автору особисто.

Таким чином, рівень публікаційної активності здобувача повністю відповідає вимогам, установленим для апробації результатів дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Опубліковані результати дозволяють оцінити наукову новизну, теоретичну обґрунтованість і практичну значущість отриманих висновків

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу дисертаційної роботи Карбівського Віктора Леонідовича та поданих матеріалів, не виявлено фактів, що могли б свідчити про порушення принципів академічної доброчесності. Усі положення, висновки та наукові результати, викладені в дисертації, ґрунтуються на опрацюванні достовірних джерел, офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів та сучасних наукових підходів, із коректним посиланням на використані праці інших авторів.

Дисертаційна робота містить результати власних наукових досліджень здобувача, а використання ідей, концепцій, методик та текстових фрагментів інших авторів здійснено з обов'язковим дотриманням вимог щодо наукового цитування та бібліографічного опису. Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій є достатнім, а використані методи дослідження – адекватними предмету та меті роботи.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи результати дослідження, констатуємо наявність окремих теоретичних та практичних положень, які мають недостатнє обґрунтування.

1. В окремих розділах, передусім у розділі 1 (с. 45-55), мають місце термінологічні неточності та певна варіативність уживання ключових понять, що на нашу думку негативно впливає на чіткість теоретичного викладення. Так, у тексті роботи використовуються словосполучення, які не мають закріпленого визначення в економічній та фінансовій науковій літературі або використовуються без належного авторського тлумачення (наприклад, «фінансова стабілізаційність підприємства», с. 52 чи «фінансова гнучкість підприємства», с. 53). На нашу думку доцільним було б надати авторське визначення таких понять.

2. Пункт 1.1 «Сутність фінансової безпеки аграрних підприємств та її роль і особливості в умовах повоєнного періоду» огляд літератури (с. 23-39) має описово-узагальнювальний характер. Здобувачем наведено багато визначень, систематизовано підходи, однак не відображено авторську позицію – з якими авторами дослідник погоджується, а з ким – ні, не аргументовано, чому обрано саме цю теоретичну позицію.

3. В пункті 2.1 автором проведений ґрунтовний аналіз стану розвитку аграрного сектору. Використовуючи арсенал статистичних даних здобувач

констатував погіршення фінансових результатів діяльності аграрного сектору. На нашу думку, доцільно було б проаналізувати основні причини даного явища та їх вплив на діяльність агропідприємств.

4. У роботі (п.3.2) фінансова безпека аграрних підприємств аналізується переважно через фінансові показники та інтегральні індекси, тоді як галузево-специфічні ризики аграрного виробництва (кліматичні, біологічні, сезонні) залишаються поза межами формалізованого аналізу.

Крім того дослідження охоплює період істотних економічних потрясінь, а ризики структурних зламів (війна, логістичні обмеження, втрати ринків збуту) не отримали належного статистичного або модельного відображення.

Проте, вважаємо, що висловлені вище зауваження істотно не знижують теоретико-методичної та науково-практичної значущості, обґрунтованості та достовірності авторських напрацювань і, відповідно, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Карбівського Віктора Леонідовича.

Загальні висновки та оцінка дисертації

Подана на рецензування дисертаційна робота Карбівського Віктора Леонідовича на тему «Формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств в умовах повоєнного періоду» є цілісною, самостійною, достатньо апробованою, завершеною кваліфікаційною науковою роботою, яку виконано на високому науковому рівні та відповідно до принципів академічної доброчесності. Вона вирішує важливе наукове завдання поглиблення теоретико-методичних положень формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств та прикладних аспектів її забезпечення в умовах повоєнного періоду. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. №502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань

підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», та змін до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Карбівський Віктор Леонідович, автор дисертаційної роботи на тему «Формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств в умовах повоєнного періоду» заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку
і оподаткування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Наталія ШАДУРА-НИКИПОРЕЦЬ